

อาจารย์วารุณี ภริสินสิทธิ์
ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์, มช.

1) ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม จะเห็นจึงมีความสำคัญอย่างมากที่จะต้องเข้าใจเรื่องครอบครัวในการศึกษาสังคมและวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามในที่นี่จะกล่าวถึงระบบครอบครัวไทยพอเป็นพื้นฐานเท่านั้น

2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไทยซึ่งเลือกมาพิจารณาในที่นี้มีอยู่ 4 ประเด็นหลักคือ

1) ความสำคัญของครอบครัว

2) ประเภทของครอบครัว

3) ความสัมพันธ์ในครอบครัว

4) ประเด็นที่มีผู้สนใจเกี่ยวกับครอบครัวในปัจจุบัน

3) ความสำคัญของครอบครัว

ครอบครัวมีหน้าที่สำคัญทางสังคมหลายอย่าง คือ

ก) สืบเผ่าพันธุ์มนุษย์

ข) เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องอาศัยการเลี้ยงดูในวัยทารกและเด็กเป็นเวลานานมาก ภาระในการเลี้ยงดูลูกให้เติบโตขึ้นมาจนสามารถมีหน้าที่และบทบาทร่วมอยู่ในสังคมได้นี้ เป็นภาระที่ครอบครัวเป็นผู้รับไว้ ทั้งนี้รวมถึงการเลี้ยงดูให้เติบโตโดยถ่ายทอดทักษะและอุดมการณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตด้วย

ค) ครอบครัวเป็นหน่วยของแรงงานที่ใช้ในการผลิตในสมัยโบราณ เช่นในการผลิตเกษตรกรรมเพื่อยังชีพนั้น ครอบครัวคือแรงงานพื้นฐานในระบบการผลิตเช่นนั้น ในทุกวันนี้แม้ว่าผู้คนไม่ได้ผลิตในเกษตรกรรมเพื่อยังชีพอีกแล้ว แต่การร่วมมือกันทางเศรษฐกิจโดยอาศัยฐานความสัมพันธ์ของครอบครัวก็ยังมีสำคัญอยู่

ง) ครอบครัวหรือความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นฐานสำหรับการสืบทอดมรดกทุกด้าน ทั้งที่เป็นทรัพย์สินเงินทองกับอำนาจและที่เป็นอุดมการณ์, อุดมคติ, ความเชื่อหรือรวมเรียกว่าวัฒนธรรม จากคนชั่วอายุคนหนึ่งไปสู่คนอีกชั่วอายุคนหนึ่ง

จ) ครอบครัวเป็นแหล่งให้ความอบอุ่นทางจิตใจ สร้างความผูกพันระหว่างกันขึ้นในหมู่มนุษย์ ความอบอุ่นในครอบครัวเป็นรากฐานของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

4) ประเภทของครอบครัว

นักมานุษยวิทยาได้แบ่งครอบครัวเท่าที่พบได้ในโลกนี้ออกเป็นสามประเภทด้วย

กันคือ

1) ครอบครัวเดี่ยวหรือเรียกในภาษาอังกฤษว่า Nuclear Family คือ ครอบครัวที่มีชายหญิงแต่งงานแล้วอยู่ได้ชายคาเดียวกัน แล้วก็มีสมาชิกอื่นเพิ่มขึ้น เป็นลูกของคู่แต่งงานนั้น ดังอาจแสดงให้ดูได้ดังภาพ

แสดงแผนภูมิ

2) ครอบครัวขยายหรือเรียกในภาษาอังกฤษว่า Extended Family โดยทั่วไปก็คือครอบครัวที่มีครอบครัวเดี่ยวมากกว่าหนึ่งครอบครัวมาอยู่รวมกันนั่นเอง เช่นลูกของหญิงชายที่แต่งงานกัน ไปแต่งงานบ้างแล้วนำเอาสามีหรือภรรยาเข้ามา อยู่ร่วมในครอบครัวของพ่อแม่ ก็จะเป็นครอบครัวเดี่ยวสองครอบครัวคือของพ่อแม่ หนึ่ง และของลูกอีกหนึ่ง

แสดงแผนภูมิ

3) ครอบครัวซ้อนหรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า composite family คือ ครอบครัวที่ฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายมีคู่แต่งงานเกิน ๑ เช่นการมีเมียอยู่ร่วมในชายคา หรือบริเวณบ้านเดียวกันหลายคน ดังเช่นที่คนชั้นสูงไทยสมัยโบราณนิยม หรือในกรณีตรงกันข้ามที่หญิงมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน ซึ่งมักเกิดในท้องที่ทุรกันดารมาก ผู้ชายคนเดียวไม่สามารถหาเลี้ยงภรรยาคนเดียวได้ เป็นต้น

แสดงแผนภูมิ

5) ปัญหาในกรณีของไทยก็คือ ครอบครัวไทยนั้นเป็นครอบครัวประเภทไหน เราจะพบว่าคำตอบทั้งสองอย่างคือบางคนกล่าวว่า เป็นครอบครัวเดี่ยว บางคนว่า เป็นครอบครัวขยาย

แต่ความจริงแล้ว ครอบครัวไทยก็เหมือนสถาบันทางสังคมอื่นๆ กล่าวคือไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง แต่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาตลอดเวลา ฉะนั้นคำตอบทั้ง

สองนั้นจึงถูกทั้งสองอย่าง ขึ้นอยู่กับว่ากำลังพูดถึงครอบครัวไทยในระยะใด

ในที่นี้จะกล่าวถึงระยะการพัฒนาของครอบครัวไทยโดยสังเขป เพื่อความเข้าใจว่าครอบครัวไทยเป็นครอบครัวประเภทใดได้ง่ายขึ้น

6) ความสัมพันธ์หญิง-ชายไทยที่กลายเป็นความสัมพันธ์ในครอบครัวนั้น เริ่มต้นที่ระยะแรกคือระยะเกี้ยวพาราสี

ส่วนใหญ่ของคู่แต่งงานของไทยมักจะเริ่มที่ระยะนี้ขึ้น การแต่งงานโดยการบังคับหรือจัดหาให้โดยพ่อแม่ซึ่งเรามักเรียกรวมๆ ว่า"คลุมถุงชน"นั้น ไม่เป็นที่นิยมปฏิบัติในหมู่ประชาชนทั่วไป เฉพาะคนชั้นสูง และในเงื่อนไขทางสังคมบางอย่างเท่านั้นที่บังคับหรือจัดหาคู่สมรสให้บุตร ส่วนผู้คนทั่วไปโดยเฉพาะในชนบทจะเลือกคู่ของตนเอง เมื่อตัดสินใจแล้วจึงขอให้ผู้ใหญ่ฝ่ายตนไปลู่ขอ ฉะนั้นการยอมรับของครอบครัวจึงมีความสำคัญ แม้ว่าชายหนุ่ม-หญิงสาวจะเลือกคู่ของตน แต่ครอบครัวหรือพ่อแม่เป็นผู้อนุมัติขั้นสุดท้ายร่วมอยู่ด้วย

หลังจากการแต่งงานแล้ว เป็นธรรมเนียมที่พบได้ในหมู่คนไทยภาคเหนือ, อีสานและภาคกลางว่า ผู้ชายมักจะไปอยู่บ้านฝ่ายหญิง มีการผียกเว้นอยู่บ้างเช่นคนเชื้อสายจีนจะเคร่งครัดว่าฝ่ายหญิงต้องเข้ามาอยู่ในตระกูลของฝ่ายชาย จึงต้องย้ายมาอยู่กับฝ่ายชาย หรือกรณีที่ฝ่ายหญิงยากจนคนแค่นมาก หรือฝ่ายชายไม่มีพี่น้องผู้หญิงที่จะอยู่ดูแลบิดามารดาแยกกันได้ แต่โดยทั่วไปแล้ว ฝ่ายชายต้องมาอยู่กับฝ่ายหญิง ช่วยพ่อตาทำนาไประยะหนึ่งแล้วก็จะได้รับการอุดหนุนจากพ่อตา ให้บุกเบิกที่ทำกินของตนเอง แล้วจึงย้ายออกไปจาก"ครอบครัว"ของพ่อตาและพ้นไปจากการปกครองของพ่อตาด้วย

ในกรณีที่ครอบครัวมีลูกสาวหลายคน เมื่อลูกเขยคนใดย้ายเข้ามาอยู่ด้วยระยะหนึ่ง น้องภรรยาจะแต่งงาน ฝ่ายลูกเขยคนใดกับครอบครัวของตนก็จะย้ายออกไปจากบ้านพ่อตา อย่างน้อยที่สุดก็อาจไปสร้างทับกระท่อมในที่ดินของฝ่ายพ่อตาคือแยกชายคาออกไป

ลูกสาวแต่ละคนก็จะนำเอาสามีหรือลูกเขยมาอยู่ร่วมชายคาระยะหนึ่ง แล้วก็ย้ายออกไปตามลำดับ ยกเว้นลูกสาวคนสุดท้ายซึ่งถือเป็นธรรมเนียมที่จะได้รับมรดกส่วนสุดท้ายที่พ่อแม่ยังไม่ได้ยกให้แก่ลูกคนอื่น โดยเฉพาะตัวเรือนที่อยู่อาศัย ลูกสาวคนสุดท้ายและครอบครัวของเธอถูกคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้ดูแลพ่อแม่ยามแก่ชรา จนกว่าจะถึงแก่กรรมไป จึงได้รับมรดกขั้นสุดท้ายที่เหลืออยู่ของพ่อแม่เป็นธรรมดา

7) จะเห็นได้ว่าการสืบมรดกในวัฒนธรรมไทยนั้นจะผ่านสายผู้หญิง เพราะผู้ชายย้ายไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเมื่อแต่งงาน ที่นาจ้าวชายเป็นสิ่งที่พ่อตาแบ่งปันให้แก่ลูกสาว เมื่อจะแยกเรือนออกไป

ไม่แต่เพียงมรดกที่เป็นทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น ฝีมือดาบหรือฝีมือเรือนก็

เช่นกัน แม้ซึ่งทำหน้าที่หลักในด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับผีปู่ย่าตายายอยู่แล้ว ก็จะส่งมอบผีหรือหน้าที่ตำแหน่งในการบูชาผีปู่ย่าตายายนี้ผ่านไปถึงลูกสาวเช่นกัน

ฉะนั้นผู้หญิงจึงมีบทบาทค่อนข้างมากในด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผี

๘) จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยตามปรกติครอบครัวหนึ่งนั้น เป็นทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย แล้วแต่อยู่ในระยะใดของพัฒนาการของครอบครัว เมื่อตอนที่ลูกสาวจะแต่งงานก็เป็นครอบครัวเดี่ยว ครั้นเมื่อลูกสาวแต่งงานแล้วนำเอาสามีเข้ามาอยู่ร่วมด้วย มีบุตรเกิดขึ้นจากการแต่งงานนั้น ครอบครัวนั้นก็กลายเป็นครอบครัวขยายคือมีครอบครัวเดี่ยวของพ่อตาและลูกเขยอยู่ร่วมกัน มีคนอย่างน้อยสามชั่วอายุคนอยู่ร่วมชายคาเดียวกัน ครั้นลูกสาวแยกเรือนไปอยู่ต่างหากแล้วเอาสามีและบุตรของตนแยกออกไปต่างหาก ครอบครัวนั้นก็กลับกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ฉะนั้นจึงกล่าวว่า จะพูดว่าครอบครัวไทยเป็นครอบครัวเดี่ยวหรือครอบครัวขยายก็ถูกทั้งคู่ ขึ้นอยู่กับว่าพูดถึงครอบครัวไทยในระยะใดของพัฒนาการเท่านั้น

๙) ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างเพศเท่านั้น และจะขอแยกพิจารณาสองด้านคือด้านกฎหมายและด้านวัฒนธรรม

นับตั้งแต่สมัยโบราณมาแล้วกฎหมายให้สิทธิและสถานะของหญิงไว้ไม่เท่าเทียมกับชาย กฎหมายที่ออกสมัยพระเจ้าอยู่หัวพ.ศ. ๒๓๐๔ คือกฎหมายลักษณะหัวเมีย แสดงอย่างชัดเจนถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสามีและภรรยา เช่นสามีอาจมีภรรยาได้หลายคน แต่ภรรยาจะมีสามีเกินหนึ่งคนไม่ได้ ถือว่าเป็นชู้ซึ่งจะถูกลงโทษรุนแรง หากภรรยาคบชู้สามีได้พบเห็นการกระทำก็สามารถฆ่าทั้งภรรยาและชู้และภรรยาได้โดยไม่ผิดกฎหมาย หรือนำเรื่องไปฟ้องร้องบ้านเมืองก็จะลงโทษให้ ทางฝ่ายชู้ถูกลงโทษฐานละเมิดซึ่งเท่ากับถือว่าภรรยาเป็นสมบัติของสามี ส่วนฝ่ายภรรยาจะถูกลงโทษฐานคบชู้ ซึ่งเป็นโทษที่แรงเสียยิ่งกว่าชู้จะได้รับเสียอีก

กฎหมายเก่อนุญาตให้ชายขายเมียเป็นทาสได้ เพิ่งมาแก้ไขเมื่อรัชกาลที่ ๑ นี้เอง เนื่องจากหญิงผู้หนึ่งไม่ยอมให้สามีขาย จึงทำเรื่องฟ้องร้องขึ้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพระราชดำริว่ากฎหมายแต่ก่อนไม่เป็นธรรมต่อฝ่ายหญิง "เหมือนผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน" จึงโปรดให้แก้ไขใหม่ว่า ชายจะขายภรรยาได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมจากฝ่ายหญิงเท่านั้น แม้กระนั้นก็ยังทรงอนุญาตให้ชายภรรยาเป็นทาสได้อยู่นั่นเอง

กฎหมายลักษณะหัวเมียที่มีมาแต่ครั้งอยุธยาได้ใช้สืบมาจนถึงพ.ศ. ๒๔๗๗ จึงได้ยกเลิก ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ๒๔๗๘

๑๐) กฎหมายใหม่ซึ่งยังใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ยอมรับความเสมอภาคระหว่างภรรยา

และสามีเป็นส่วนใหญ่ เช่นกฎหมายไม่รับให้สามีจดทะเบียนสมรสกับหญิงเกิน 1 คน
ได้ในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่กฎหมายยังแสดงให้เห็นความไม่เท่า
เทียมกันในสิทธิและสถานะของภรรยาและสามีอยู่ในบางเรื่อง

เช่นกฎหมายไม่อนุญาตให้ภรรยาทำนิติกรรมโดยสามีไม่ลงนามอนุญาตไว้ ในขณะที่ฝ่ายสามีอาจทำนิติกรรมโดยฝ่ายภรรยาไม่ต้องลงนามอนุญาตได้เป็นต้น ข้อก้ำ
หนดเช่นนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายต่างๆ เช่นสมาคมเนติบัณฑิตยสภา จนในที่สุดก็ได้
มีการแก้ไข โดยที่ทั้งสามีและภรรยาจะทำนิติกรรมได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากอีกฝ่าย
หนึ่งเหมือนกัน

ในปัจจุบันยังมีข้อกำหนดทางกฎหมายบางอย่างที่แสดงความไม่เท่าเทียมกันระ
หว่างชายและหญิงอยู่บ้าง เช่นเมื่อสมรสแล้วผู้หญิงต้องใช้นามสกุลของสามี โดยไม่
มีสิทธิเลือกที่จะใช้นามสกุลเก่า ในสมัยหนึ่งระเบียบของกระทรวงมหาดไทยบังคับให้
หญิงที่หย่าร้างกับสามีต้องใช้คำนำหน้านามว่า "นาง" เสมอไป แต่ในปัจจุบันก็ได้ยอม
อนุญาตให้ ผู้หญิงที่หย่าร้างแล้วมีสิทธิเลือกใช้นามว่าอย่างไรก็ได้

ในเรื่องการหย่าร้างปัจจุบันนี้ ฝ่ายชายอ้างเหตุขอหย่าว่าเพราะฝ่ายหญิงคบ
ชู้จะเป็นเหตุผลที่ศาลรับฟังถ้าพิสูจน์ได้ แต่ฝ่ายหญิงจะอ้างเหตุนี้เพื่อขอหย่าบ้างศาล
มักไม่รับฟัง ยกเว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าฝ่ายชายได้รับเลี้ยงหญิงอื่นขึ้นเป็นภรรยาเช่นกัน
เท่านั้น

11) ในด้านวัฒนธรรม เราอาจมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิงในสมัยโบ
ราณได้จากวรรณกรรมสมัยโบราณ โดยสรุปก็คือวรรณกรรมชี้ให้เห็นว่าบทบาทสำคัญ
ของผู้หญิงในครอบครัวก็คือการเป็นแม่บ้านแม่เรือน

ส่วนความสัมพันธ์กับสามีนั้น วรรณกรรมมักสอนให้ผู้หญิงเคารพยำเกรงสามี
ยกย่องสามีไว้อย่างสูงส่ง เช่นคำประพันธ์ที่ว่า

"ข้าพัวกัลยยิ่งเพียง ราชา
ช้โกรธยิ่งถึงสา กราบไหว้" } ตัวเอก

ภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีเหมือนสามีเป็นบิดาของตนเอง "ภัสดาอุปมาเหมือน
บิดา" เป็นต้น ทั้งนี้เพราะชีวิตของผู้หญิงนั้นจะรุ่งเรืองหรือตกอับในทัศนะของวรรณ
กรรมโบราณแล้ว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเองเท่ากับขึ้นอยู่กับสามีของตน หากสามีมีหน้า
มีตาเป็นที่นับถือก็ทำให้ภรรยามีหน้ามีตาเป็นที่นับถือไปด้วย สามีจึงเป็นเหมือนสัญลักษณ์
ทางสถานะภาพของสตรี ดังที่กล่าวว่า "เป็นสตรีสุดดีอยู่ที่ผัว" หรือ "มีสามี
เหมือนมีฉัตรแก้วกันแดด งามหน้างามเนตรทุกเวลา"

อย่างไรก็ตามวรรณกรรมและแบบแผนปฏิบัติที่ยกย่องกันในวรรณกรรมนั้น เป็น
ผลผลิตของคนชั้นสูงในสังคม ฉะนั้นจึงไม่ได้หมายความว่าสถานะอันต่ำต้อยของภรรยา
นั้นเป็นลักษณะทั่วไปของประชาชนไทยเหมือนกันไปหมด เฉพาะในวัฒนธรรมของ

คนชั้นสูงเท่านั้นที่เน้นความสำคัญของผู้หญิงไว้มาก ในหมู่ประชาชนซึ่งเราอาจเห็น
ได้จากการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยาในชนบทระยะหลัง เราจะ
พบว่าผู้หญิงในชนบทมีบทบาทสำคัญกว่านั้น เช่นร่วมในการผลิตของครอบครัวอย่าง
สำคัญเป็นต้น เศรษฐกิจในเชิงพาณิชย์คือการค้าขายแลกเปลี่ยนนั้น ผู้หญิงดูเหมือนจะ
มีบทบาทมากกว่าชายเสียอีก และเพราะบทบาทที่สำคัญของผู้หญิงทั้งในแง่ตลาด,
การผลิต, และการสืบทอดนี้เอง ที่ทำให้ผู้หญิงในชนบทไม่ได้มีสถานะต่ำต้อยดังผู้
หญิงในราชสำนัก หรือครัวเรือนของขุนนาง

11) แม้กระนั้นก็ไม่สามารถพูดได้ว่าผู้หญิงในชนบทมีสถานะและสิทธิเท่าเทียมกับชาย
ดังจะเห็นได้ว่า แม้การสืบทอดที่เรือนและเรือสวนไร่นาจะผ่านสายผู้หญิง แต่อำ
นาจการเป็นหัวหน้าครอบครัวจะเป็นของฝ่ายชายเสมอ เช่นพ่อตาเป็นหัวหน้าครอบครัว
ครัวขยายที่มีลูกเขยและครอบครัวของเขายู่ร่วมด้วย เมื่อพ่อตาดึงแก่กรรมและ
มรดกตกผ่านทางลูกสาวไปยังครอบครัวของลูกสาว สามีของลูกสาวก็จะรับหน้าที่เป็น
หัวหน้าครอบครัวต่อจากพ่อตา

นอกจากนี้แม้ผู้หญิงในชนบทจะต้องออกไปทำงานในไร่นาร่วมกับผู้ชาย หน้าที่
รับผิดชอบดูแลงานบ้านก็ยังเป็นของผู้หญิงอยู่นั่นเอง

12) ที่ในช่วงหลัง เราอาจจะพูดถึง 20-30 ปีที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่าง
สามี-ภรรยาค่อนข้างเปลี่ยนไป เราจะพบว่าในชนบทอาจจะไม่เปลี่ยนมากนัก แต่
ในเมืองเราจะเห็นภาพที่เปลี่ยนไปมากเพราะว่า ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น
เมื่อได้รับการศึกษา ได้ทำงานนอกบ้านมากขึ้น ซึ่งจริงๆ แล้วก็มีการเปลี่ยนแปลง
มีการเท่ากันในทุกๆ ด้านเกิดขึ้น

ตรงนี้ใช้ของเก่า
เพื่อให้มีรูปอ. วารุณี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งในเมืองและชนบท แต่คน
ส่วนใหญ่ รวมทั้งผู้หญิงเองด้วย ก็ยอมรับว่าผู้ชายควรมีบทบาทนำ เช่นเป็นหัวหน้า
ครอบครัว หรือเป็นผู้นำของหน่วยงานเป็นต้น ฉะนั้นลึกลงไปในสำนึกของผู้คนการ
ยอมรับความเสมอภาคกันระหว่างเพศยังอาจไม่ลึกซึ้งมากไปกว่าแบบปฏิบัติผิวเผิน
ข้างนอกก็ได้

13) ประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อยากจะพูดถึง คือบทบาทที่
วัฒนธรรมไทยคาดหวังจากลูกสาวและลูกชาย ม.ร.ว. อคิน รพีพัฒน์ นักมานุษยวิทยา
ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังของไทยท่านหนึ่งได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-
แม่ และลูกในวัฒนธรรมไทยนั้นตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่องของบุญคุณ และความกตัญญู
แก่พ่อแม่ ลูกมีหน้าที่จะต้องสนองคุณของบิดามารดา การสนองคุณอย่างสูงสุดของลูก
ชายคือการบวชในพระพุทธศาสนา แต่ลูกสาวไม่สามารถบวชเรียนเพื่ออุทิศส่วน
กุศลให้พ่อแม่ได้ ฉะนั้นการสนองคุณพ่อแม่ของลูกสาวจึงหันไปทางทำงานการ
ต่างๆ เช่นงานบ้าน, เลี้ยงน้อง, และการรับผิดชอบทางเศรษฐกิจของครอบครัว

การที่ผู้หญิงออกมาทำงานรับจ้างจำนวนมากนั้นส่วนหนึ่ง คงมาจากวัฒนธรรมที่ ลูกสาวต้องร่วมรับผิดชอบทางเศรษฐกิจให้แก่พ่อ-แม่ การใช้แรงงานเด็กซึ่งราคาถูก และควบคุมง่ายได้รับความร่วมมือจากพ่อ-แม่ เช่นให้ลูกทำงานในโรงงานขนาดเล็ก แต่พ่อ-แม่มารับเงินเดือนหรือค่าจ้างเองทุกเดือน โดยเหลือเพียงส่วนน้อยให้เด็กได้ ใช้เป็นค่าขนม หรือแม้แต่การออกมาเป็นโสเภณีจำนวนมาก ส่วนหนึ่งก็เพื่อส่งเงิน กลับไปช่วยพ่อแม่ที่บ้าน สถิติการส่งเงินกลับบ้านเดิมของผู้หญิงในอาชีพบริการนี้ ปรากฏว่าสูงมาก

14) บางประเด็นความสนใจเกี่ยวกับครอบครัวในปัจจุบัน

ก) การหย่าร้าง มีสถิติสูงขึ้นอย่างมาก ในช่วงปี ๒๕๒๖-๒๙ ปรากฏว่าใน กรุงเทพมหานคร สถิติหย่าร้างสูงถึง ๑๕ เปอร์เซ็นต์ของคู่สมรส นอกจากนี้ยังพบว่าในคน นี้ ควรแทน ที่มีรายได้และระดับการศึกษาต่ำ ยังมีสถิติหย่าร้างในเกณฑ์สูงกว่าคนกลุ่มอื่น

อย่างไรก็ตามสถิติหย่าร้างที่สูง เช่นนี้จะพบได้เฉพาะในกรุงเทพฯ และเขต เมืองเท่านั้น จึงเข้าใจกันว่าชีวิตในเมืองที่พลคปล่อยาให้ทั้งสองฝ่ายมีอิสระทาง เศรษฐกิจมากขึ้น ตลอดจนค่านิยมในเชิงปัจเจกนิยมของเมืองเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ ครอบครัวแตกสลายได้ง่าย

ข) เกณฑ์เฉลี่ยของอายุที่ผู้หญิง (และชาย) จะเข้าสู่การสมรสก็สูงขึ้นโดยทั่ว ไป ยกเว้นในเขตวัฒนธรรมอิสลามในภาคใต้ ที่เกณฑ์อายุการสมรสยังไม่สูงจะสูง นัก ทั้งนี้เพราะทั้งหญิงและชายต้องใช้เวลาในการศึกษาและการสร้างหลักฐานงาน ขึ้น ตลอดจนการใช้ชีวิตโสดไม่เป็นอุปสรรคในการทำงานและสังคมมากนัก จึงทำให้ เกณฑ์อายุสมรส โดยเฉพาะในเขตเมืองสูงขึ้น นอกจากนี้ผู้ที่ครองตัวเป็นโสดไป นานๆ ก็มีเพิ่มขึ้นด้วย

ผลจากการที่ผู้หญิงแต่งงานช้าลงนี้อย่างหนึ่งก็คือ ทำให้การเพิ่มประชากรของ ไทยลดอัตราลงอย่างมากด้วย นอกจากความสำเร็จในการวางแผนครอบครัวแล้ว ทั้งนี้เพราะทำให้ภาวะเจริญพันธุ์ของผู้หญิงมีระยะสั้นลงไปด้วย

ค) บทบาทในครอบครัวของผู้ชายเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากผู้หญิงโดยเฉพาะในเขตเมืองต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ผู้หญิงจึงมีความรับผิดชอบใน ทางเศรษฐกิจของครอบครัวเท่าเทียมกับผู้ชาย แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วค่าจ้างแรงงาน ของผู้หญิงในระดับการศึกษาต่ำจะถูกกว่าชาย แต่ผู้หญิงในสถานภาพเช่นนี้กลับหา งานทำได้ง่ายกว่าผู้ชาย ฉะนั้นจึงมีการเรียกร้องโดยทั่วไปให้ผู้ชายเข้าไปแบ่งเบาภาระในการดูแลบ้านเรือนร่วมกับผู้หญิงด้วย โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตร นอกจากนี้ ก็ยังพบว่า เด็กที่เติบโตมาโดยได้รับการเอาใจใส่จากผู้ทั้งจากพ่อและแม่ จะเป็น เด็กที่มีคุณภาพมากกว่าได้รับการเลี้ยงดูจากผู้เดียว ฉะนั้นผู้ชายไทยโดย เฉพาะในหมู่คนชั้นกลางจึงทำงานในบ้านซึ่งครั้งหนึ่งถูกถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้หญิงมากขึ้น